

Under disse forhold og fordi det har vist seg umulig å skaffe hæren den nødvendige ammunisjon og annet krigsmateriell vil det være håpløst for Norge å fortsette krigen.

For imidlertid å gjøre et forsøk på å bevare den del av Norge som ennå er fritt har Regjeringen gjennom den svenske utenriksminister søkt å få i gang forhandlinger med Tyskland om fastsettelse av en demarkasjonslinje mellom den okkuperte og den frie del av Norge, slik at fiendtlighetene mellom de to deler av landet skulle innstilles, og at alle utenlandske tropper skulle trekkes tilbake nord for denne linje. Den svenske utenriksminister har erklært seg villig til å søke å få en sann ordning i stand. Vi har også tilbudt at i tilfelle ordningen med en demarkasjonslinje kunne bli akseptert, ville vi ikke ha noe imot at svenske tropper overtok bevakningen på begge sider av denne linje.

Dette forsøk fra vår side på å stanse krigens ødeleggelser i Nord-Norge og samtidig bevare Nord-Norge under norsk administrasjon har imidlertid ikke ført fram. Forsvarssjefen, kommanderende general Ruge, har anbefalt at Kongen, Kronprinsen og Regjeringen under disse forhold midlertidig forlater landet.

Under henvisning til de før refererte uttalelser fra stortingspresidenten på Stortingets møte på Elverum og fra kommanderende general, finner Regjeringen å måtte tilråde at Kongen, Kronprinsen og Regjeringen, Stortingets president og så mange av de embetsmenn som har fulgt med Regjeringen, og av armeen, marinen og luftvåpnets offiserer som mulig flytter over til et alliert land, for derfra å opprettholde den lovlige regjeringsmakt for Norge. Vi mener at en sann flytning vil være av den største betydning for fremtiden, for så lenge som Kongen og Regjeringen fortsetter sin virksomhet i et fritt land, så lenge vil det være vanskelig for fienden å kunne etablere en lovlige regjering i Norge.

På Regjeringens vegne tillater jeg meg derfor å innstille til Deres Majestet at Kongen, Kronprinsen og Regjeringen flytter til et alliert land og bekjentgjør det for almenheten ved en proklamasjon som senere vil bli fremlagt.

Innstillingen bifalles av Kongen.

Vestnaktens beslutning om å evakuere sine styrker fra Norge ble kjent for den norske regjering den 1. juni. Beslutningen måtte holdes strengt hemmelig. Det saame måtte nødvendigvis også gjelde Kongens og statsrådets avgjørelse. Så snart det ble klart at Kongens og statsrådets virksomhet måtte forlegges til et fremmed land, gjaldt det å etablert de fornødne kommandomyndigheter utenfor landets grenser, slik at Kongen frimdeles kunne stes å være i felt. (Grunnlovens § 41).

I regjeringssamlet den 6. juni, hvor også Kongen og Kronprinsen var til stede, ble bestemt at forsvarssjefen, general Ruge, skulle evakuere sammen med Regjeringen.

Likledes at den resterende del av Marinen med fly, skip og mest mulig offiserer og mannskap skulle overføres til U.K. Dette ble nærmere fastlagt i Kommanderende Admirals ordre av 6. juni som gjengis i utdrag:

«Evakueringsordre.

1. Det er bestemt at Nord-Norge skal evakueres av Sjøforsvarets brukbare materiell.

4. Med fartøyene kan følge frivillig befalet og mannskaper i den utstrekning plasssen tillater. Frivillige oppfordres også til å søke seg over på engelske fartøyer hvor det ikke er plass på norske. For besetningen på ovennevnte fartøyer er evakueringen ordre.

6. Sjefen for 3. Sjøforsvarsdistrikt besørger denne ordre utført. Han evakuerer ikke, men tar seg av Sjøforsvarets saker i forbindelse med kapitulasjonen og videre framover under Forsvarets overkommando. Han tar seg den nødvendige stab.

7. Kommanderende Admiral med stab følger regjeringen e. o. på norsk eller britisk krigsskip.

8. De deler av denne ordre som ikke alt er iverksatt trer i kraft den 8. juni kl. 1500.

General Ruge henstilte inntrengende om at han som forsvarssjef måtte bli igjen i landet for å forhandle med tyskerne og eventuelt bestemme tidspunktet for avviklingen. Når Regjeringen forlot landet var han den eneste sentralmyndighet som var igjen. Ruges henstilling ble imøttekommet og general Fleischers ble beordret i stedet. Hva landstyrker for øvrig angikk, ble det fra Regjeringen forespurt om en infanteribataljon kunne bli overført til England, men hertil svarte Ruge nei. De norske tropper måtte holde fronten inntil Regjeringen og de allierte styrker var kommet vel unna. Av samme grunn kunne en heller ikke ta offiserer fra frontavdelingene. Det kunne bare bli tale om enkelte offiserer fra de høyere staber.

I forsvarsministerens meddelelse av 7. juni 1940 om motstandens opphør i Nord-Norge og om å fortsette kampen utenfor Norge var bl. a. anført:

«Da de allierte stridskrefter forlater Norge og da det har vist seg umulig å skaffe det nødvendige krigsmateriell må også vår egen motstand mot fienden her i Nord-Norge opphøre for å spare denne landsdel for ytterligere ødeleggelser. Kongen og Regjeringen med overkommandoen for Hæren og Marinen vil fra et sted utenfor Norge varetå landets interesser under den pågående krig som fortsetter på andre fronter.

Forsvarets Overkommando ordner avviklingen av den gjenværende norske strids-

1) Innst. O. IX, 1949, s. 24, der komiteen understreker det prinsipielle syn at forsvarssjefen burde ha fulgt Regjeringen.

krefter på en slik måte at landsdelen og dens befolkning, deri innbefattet de militære avdelinger som oppløses, får minst mulig ulemper av denne situasjonsendring. Forsvarssjefen skal herunder samarbeide med de sivile myndigheter.

Sjefen for 6. divisjon følger Kongen og Regjeringen.

Marinen flyttes til et annet operasjonsfelt overensstemmende med ordre fra Sjøforsvarets overkommando.

Regjeringen tok det standpunkt at landoffiserene skulle stilles fritt med hensyn til overreise. Ordre ble således ikke utstedt og general Ruge mener at han ikke øvet særlig press på generalstaben, som befant seg på gården Nordmo i Øverbygda. Generalstaben ble orientert om situasjonen natten til 7. juni eller denne dags morgen av general Ruge som straks etter reiste til Tromsø. Med ham fulgte en offiser fra generalstaben, daværende kaptein A. R. Pran (nå oberst) for å stille seg til disposisjon for reise til England. Kaptein Pran ble general Fleischers stabssjef en tid framover, idet generalens stabssjef ved 6. divisjon major Lindbäck-Larsen, måtte bli igjen i Norge av hensyn til troppenes tilbakekretnung og demobilisering. General Fleischers adjutant, adjoint i generalstaben løytnant H. S. Skougaard, kunne ikke bli med av personlige grunner.

Muligheten for overføring av et større antall offiserer og mannskap fra landstyrkene var også meget begrenset. Således var det på krysseren «Devonshire» reservert plass for i alt ca. 70 norske, et tall som svarer til de sivilpersoner og ca. 30 offiserer, særlig fra flyvåpnene, som fulgte med Regjeringen. Frithjof Nansens som gikk fra Tromsø 8. juni og hvor bl. a. Koht og Fleischers fulgte med, var også fullt besatt.

Kommisjonen mener at en ordre fra Regjeringen ville ha vært nødvendig om, under de gitte omstendigheter, et større antall offiserer skulle ha fulgt med. De fleste offiserer var bundet ved fronten og Generalstabens offiserer ble på et meget sent tidspunkt gitt beskjed om evakueringen og var vel også til en viss grad ukjent med Regjeringens planer hva den fremtidige krigføring angikk. Det var jo også Regjeringen selv for så vidt, idet planene var avhengig av de muligheter som i fremtiden ville foreligge. Men det er på den annen side klart at uten en kjerne av offiserer og helst også av soldater å bygge på, var mulighetene for senere å få organisert væpnede styrker, så meget mindre. Daværende forsvarsminister Ljungberg sier i sin forklaring til Kommisjonen at Regjeringens håp

om å få offiserene med ble uttalt i personlige konferanser, uten at han kan erindre på hvilken måte eller til hvem dette skjedde. Han uttaler i samme forbindelse at når Ruge, senere Fleischers, ble anmodet om å reise til England, gikk han ut fra at de selv ville søke å få med fornødent stabspersonell. Noe som altså viste seg vanskelig.

Komiteen finner ikke å kunne bebreide Regjeringen at den lot frivilligheten være det avgjørende for Hærens vedkommende med hensyn til evakuering til Storbritannia, slik som forholdene lå an. Foruten den tvil og usikkerhet som rådet med hensyn til fremtidige muligheter på nær sagt alle områder, tar komiteen også hensyn til at det ville ha vært en uvesentlig del av de militære styrker som kunne ha blitt beordret. En ansvarlig sjef, divisjonstaben og de organiserte styrker for øvrig, måtte bli igjen for å dekke evakueringen.

Det norske militærpersonell i England i juni 1940 besto av et lite antall offiserer av forskjellige grader og våpenarter. En del norske offiserer befant seg i allierte og nøytrale land utenfor Storbritannia.

Særlig var det få offiserer av Hæren og denne hadde intet materiell, heller ikke bestiminger på materiell i Storbritannia eller U.S.A. som ikke var utlevert¹⁾. Allerede i slutten av april var det dog i England opprettet en mottagelsesleir for norske vernepliktige, og den 7. juni ble personellet fra denne leir, ca. 550 mann, overført til Dumfries i Sørvest-Skottland.

Hærens Overkommando, med general Fleischers som sjef, trådte i funksjon i U.K. den 19. juni 1940. Overkommandoen var stasjonert i Dumfries til 15. mars 1941, da den ble flyttet til London.

Målet var i første periode å få satt opp en halv brigade bestående av stab, to infanteribataljoner, 1 feltkanonbatteri og 1 miltaljøsekompani, foruten mindre spesialavdelinger. En vesentlig del av soldatene besto av hvalfangere, det måtte gjentagne ganger avgis mannskap til Marinen og det var dårlig tilgang på rekrutter, så oppsetningen av organiserte avdelinger gikk ikke fort.

Pr. 1. juli 1940 besto landstyrkene av 83 offiserer og 984 andre. Antallet steg etter hvert slik at pr. 1. mai 1945 var tallene 862 offiserer og 3065 andre + 199 kvinner.

¹⁾ Bortsett fra fly. I U.S.A. var bestilt 36 Curtiss jagere og 36 lette Douglas bombe-spelderfly til Hærens flyvåpen, og 24 Northrop torpedo-fly til marinen, som senere kom det i utlandt reorganiserte flyvåpen til gode. (FD's beretning s. 12.)